

Col·lecció Cooperativistes Catalans • 37

Juli Vela Buldó

Cooperació social, escolar i de consum

■ Jordi Pomés Vives

■ Cossetània

JULI VELA BULDÓ

Cooperació social, escolar i de consum

• Col·lecció Cooperativistes Catalans — 37 •

JULI VELA BULDÓ

Cooperació social, escolar i de consum

JORDI POMÉS VIVES

■■ Cossetània

2022

Director de la col·lecció:

Antoni Gavalrà, Fundació Roca i Galès i Universitat Rovira i Virgili

Consell Assessor:

Joaquim Albareda, Universitat Pompeu Fabra
Josep Casanovas, Universitat de Vic
Àngel Duarte, Universitat de Girona
Montserrat Duch, Universitat Rovira i Virgili
Pere Gabriel, Universitat Autònoma de Barcelona
Andreu Mayayo, Universitat de Barcelona
Ivan Miró, Fundació Roca i Galès
Xavier Palos, Fundació Roca i Galès
Josep Santesmases, historiador
Enric Vicedo, Universitat de Lleida

Amb el suport de

Abacus Cooperativa

Primera edició: novembre de 2022

© del text: Jordi Pomés Vives

© de les fotografies: família Vela-Giral

A la fotografia de la portada s'hi han afegit els dos organismes
on el biografiat tingué més presència.

Editen:

Fundació Roca i Galès
C. Aragó, 281, 1r 1a • 08009 Barcelona
Tel. 932 154 870 • Fax 934 873 283
fundacio@rocagales.org • www.rocagales.org

9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 602 591
cossetania@cossetania.com • www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Estugraf

ISBN: 978-84-1356-213-1

DL T 674-2022

Tots els drets reservats.

ÍNDEX

PREÀMBUL: En Juli, un home d'una peça.....	7
PRESENTACIÓ: Els trets d'un gran reformador	9
1. UNA CONSCIÈNCIA OBRERA I OBRERISTA BEN FORTA (1934-1951).....	15
2. L'ENTRADA AL REFORMISME CATÒLIC I CATALANISTA A TRAVÉS DE L'ESCOLTISME (1951-1956)	27
3. EL CAMÍ CAP A ROSA SENSAT. LA VIVA I BRILLANT VOCACIÓ DOCENT D'EN JULI (1958-1968)	35
4. ELS PRIMERS ANYS DEL SEU PAS PER ROSA SENSAT (1968-1978).....	47
L'estreta relació amb Marta Mata. Saifores.....	50
Paper docent d'en Juli dins Rosa Sensat.....	52
5. DE L'ENTRADA AL COOPERATIVISME ESCOLAR DE ROSA SENSAT AL COMPROMÍS AMB ELS PRINCIPALS ÒRGANS DE LA COOPERACIÓ CATALANA (1968-1992).....	57
Vinculació amb el socialisme polític català.....	62
La relació amb el cooperativisme de la galàxia Jordi Pujol (la Central Cooperativa del 1966 i la creació de la Fundació Roca Galès el 1975-1976)	65
La immersió en el cooperativisme català de base.....	71

6. LA PRESIDÈNCIA DE JULI VELA A ABACUS I ELS VALORS DE LA COOPERACIÓ (1978-1997).....	79
Els creixements constants d'Abacus	81
Els mèrits d'en Juli.....	84
Els nobles objectius d'Abacus. La integració dels treballadors com a socis de treball	86
Uns serveis socials generosos. La continuïtat de la col·laboració amb Rosa Sensat.....	89
Un bon funcionament empresarial.....	91
Les responsabilitats d'en Juli a partir del 1982.....	93
7. JUBILACIÓ, COMIAT I RECONeixEMENTS	99
APÈNDIX: Les cooperatives de consumidors.....	103
BIBLIOGRAFIA I FONTS.....	107
AGRAÏMENTS	111

PREÀMBUL

EN JULI, UN HOME D'UNA PEÇA

Em demanen un petit escrit per al llibre sobre en Juli i les cooperatives; tot i que em fa molta il·lusió, penso que no soc jo la persona apropiada per fer-ho. La nostra relació va ser, és clar, d'un altre tipus. Però, de mica en mica, pensant-hi, vaig veient que no es tracta de fer el retrat d'en Juli cooperativista, perquè això ja està fet al llibre, i potser el que jo puc aportar són aspectes diferents, no tant del personatge sinó de la persona.

En Juli va ser el meu company de vida. Jo tenia divuit anys acabats de fer i ell vint quan ens vam conèixer. I ja mai més no ens vam allunyar un de l'altre malgrat les separacions que la vida mateixa porta i que són irrelevants comparades amb les enteses profundes, amb la lleialtat, amb l'amor. Quaranta-quatre anys compartint-ho tot en un projecte comú de vida. I això és el que m'autoritza a parlar-vos d'ell encara que no li agradava ser protagonista, perquè estava convençut que no era res sense els altres: sense mi, sense els fills, sense la família, sense els amics tan fidels, sense els companys... I és veritat, tots som una amalgama del jo i el que ens envolta. Però, en ell, això anava embolicat amb una total manca de presumpció que ens convertia en imprescindibles i valuosos, en planetes reflectint la llum.

Al llibre, a través de diferents testimonis, s'entreveu el seu caràcter i la seva manera de ser i de fer. I espero que també sapigueu veure que era, allò que se'n diu, un home d'una peça. De conviccions inalterables, de lleialtats segures, d'interès per les causes que formaven el seu jo profund: la família, l'amistat, l'escola, el cooperativisme... Sempre al servei dels altres i amb un respecte absolut. Era sempre al costat, no solament protegint i donant seguretat, sinó potenciant els interessos, els projectes, l'avenç personal.

Des dels començaments del nostre festeig, en el moment dels somnis i els projectes, l'ensenyament era una de les seves prioritats i recordo molt bé un dia en què va somniar en veu alta una forma d'ajudar perquè les escoles poguessin trobar al seu abast tot el que els calgués per fer la seva feina. Penso, vaja, n'estic segura, que aquella conversa apassionada era la premonició de tot el que després va venir.

Tot i semblar (i ser) un home tan segur, guardava en un racó un punt d'estupefacció pel que la vida li anava donant. No acabava de creure's que fos mereixedor, i menys l'artífex, del que assolía. Aquesta humilitat sincera va ser, almenys per a mi, un dels seus valors més positius. Era una d'aquelles persones que milloren el que els envolta perquè sabia posar-ho en relleu enretirant-se ell. Era un bon conseller, un bon mestre, un bon company.

Els anys al seu costat m'autoritzen a dir que el millor que posseïa era la lleialtat i el compromís. I els va demostrar a bastament, tant en privat com públicament. El seu camí va ser recte i segur, no pas fàcil, però sí d'una sola direcció. Em sento molt afortunada per haver-lo compartit, ple de petites coses, les més grans, aquelles que cadascú que el va conèixer atresora com a úniques. Espero que en el llibre hi trobeu molts aspectes que us el facin més proper.

M. DOLORS GIRAL I QUINTANA

PRESENTACIÓ

ELS TRETS D'UN GRAN REFORMADOR

Juli Vela Buldó (1934-1997) va ser un gran idealista, un d'aquells grans reformadors socials que, ja de joves, tenen molt clar quins són els seus ideals i lluiten i entreguen tot el bo i millor que tenen d'ells, fins al final dels seus dies, per fer-los realitat. En concret, el seu va ser l'ideal d'una societat culta i autogestionada econòmicament pels mateixos treballadors, en la qual un sistema educatiu renovat havia de jugar un paper cabdal. Els valors i virtuts que Juli Vela desplegà al llarg dels quaranta anys (1957-1997) en els quals treballà intensament per assolir aquell model de societat feu d'ell un dels més importants reformistes socials —especialment en l'àmbit del cooperativisme, però també en el de l'educació— a la Catalunya de la segona meitat del segle xx.

Juli Vela és reconegut en l'actualitat com un dels dirigents cooperativistes catalans més importants de les tres últimes dècades del segle xx. Entre els anys 1973 i 1997 va ser al capdavant de la principal cooperativa catalana de l'àmbit de l'educació i la cultura, Abacus, fundada a Barcelona el 1968 com a secció econòmica de l'Escola de Mestres Rosa Sensat per tal d'ajudar a adquirir, a bon preu i de la màxima qualitat, tot tipus de material escolar que necessitaven una sèrie d'escoles catalanes que havien apostat per la renovació pedagògica. En alguns d'aquests centres educatius havia treballat Juli Vela com a mestre des del 1955. I és que, abans de comprometre's amb la cooperativa Abacus, s'havia involucrat de ple en la reforma del món escolar. Assumí els principis i objectius de *l'escola nova i activa* per a la qual treballà directament com a professor de base fins al 1968 i indirectament com a gestor i col·laborador de l'associació Rosa Sensat a partir d'aquest últim any, precisament l'any de la fundació d'Abacus.

Quan el 1969 començà a tenir responsabilitats dins d'aquesta cooperativa, ja ho va fer creient en els fonaments del socialisme autogestionari, que per a ell eren els mateixos que els principis amb els quals s'havia de regir el cooperativisme de base, és a dir, propietat col·lectiva de tots els socis, objectius socials i econòmics solidaris i sense afany de lucre, i funcionament intern democràtic. A través de la direcció d'Abacus, va intentar demostrar que el cooperativisme podia col·laborar a canviar radicalment les injustes relacions econòmiques en què es basava i es basa la nostra societat capitalista. Certament, aquest era un objectiu en bona mesura utòpic; però, en la seva lluita per fer-lo realitat, es va convertir en el màxim responsable d'haver transformat una cooperativa escolar humil, que havia nascut amb setze socis i comptant només amb un petit magatzem de vint metres quadrats, en la principal cooperativa catalana del sector cultural i educatiu. El 1997 Abacus ja tenia prop de 250 mil socis i tretze grans establiments repartits per Catalunya i el País Valencià. I un potencial de creixement immens que ha anat experimentant fins a l'actualitat, quan ja compta amb quaranta-vuit botigues i un milió de socis aproximadament.

Sols pels èxits econòmics extraordinaris d'aquesta cooperativa i pel seu creixement exponencial fins al 1997 ja es mereixeria Juli Vela importants reconeixements. Molts més que els que ha rebut fins al moment. Però és que, a més, darrere l'èxit d'aquest desenvolupament ascendent corroborat per les xifres, hi hagué indubtablement un altre èxit molt més difícil de quantificar: el fet d'haver aconseguit mantenir la cooperativa fidel als principis i als valors per als quals va ser fundada i, per tant, haver-la mantingut ferma, en primer lloc, en el compromís de col·laborar en la renovació pedagògica del país, és a dir, de treballar per una *escola nova* que alhora fos la base d'una societat més culta i millor, i, en segon lloc, haver-la mantingut fidel als valors del socialisme autogestionari i, per tant, haver conservat l'objectiu de col·laborar a reformar positivament, des de l'ètica social, les relacions econòmiques de la societat, alhora que es procurava millorar la situació econòmica i social dels associats i dels treballadors de la cooperativa. Aquest aspecte anà intrínsecament lligat, lògicament, a l'absoluta i profunda fidelitat, a la lleialtat i al compromís que Juli Vela sempre manifestà pels seus ideals i per les seves conviccions ideològiques. La seva esposa, Maria Dolors Giral Quintana (1936), que compartí amb ell projectes i idees des que es conegueren el 1954, afirma al preàmbul d'aquest llibre que aquesta fidelitat fou el valor principal del seu marit: «El millor que posseïa era la lleialtat i el compromís. I els va demostrar a bastament, tant en privat com públicament. El seu camí va ser recte i segur, no pas fàcil però sí d'una sola direcció.»

Juli Vela, per tant, sempre treballà perquè l'ètica social fos l'element fonamental de la personalitat de l'empresa cooperativa. Contínuament vetllà i advertí els treballadors d'Abacus de la necessitat de no oblidar els principis i els valors nobles esmentats, necessaris perquè l'empresa cooperativa no es cor-

rompés i esdevingués una empresa capitalista més, amb finalitats allunyades dels objectius inicials establerts en els estatuts de l'entitat. Aquests valors foren indispensable perquè aquesta empresa social es convertís en un model de cooperativa democràtica i solidària arrelada als més importants moviments socials del país i pionera a Catalunya en alguns aspectes cabdals del cooperativisme compromès. Per exemple, fou la primera cooperativa catalana que integrà els treballadors de l'empresa com a socis de treball de la cooperativa.

I, tot reconeixent l'obra professional del nostre protagonista, cal fer observar que l'èxit d'aquesta també va anar intrínsecament lligada a unes virtuts personals dignes de ser esmentades. Juli Vela sabé encarnar les qualitats més nobles dels moviments cooperativista i reformista educatiu: la responsabilitat extraordinària que tenia davant dels deures; els seus pragmatisme, funcionalitat i habilitat per resoldre problemes, tant humans com tècnics; la valentia per afrontar projectes d'ampliació o de millora necessaris encara que fossin arriscats; la confiança i l'esperit de servei que demostrà amb totes les persones amb què tractà; l'esperit conciliador que va saber desplegar per resoldre molts conflictes personals que es manifestaren entre membres (inclòs ell mateix) dels equips de treball d'Abacus (va ser una virtut que hagué d'exercir, malauradament, molts cops),¹ o el tracte cordial i l'extraordinària humanitat i també humilitat que demostrà cap als companys. Algú diria d'ell que tingué la «humildad que caracteriza a los grandes».²

Certament, Juli Vela tingué moltes característiques pròpies dels grans reformistes. Hem volgut deixar a propòsit per al final una qualitat que trobem en gairebé tots aquests grans innovadors i que penso que es manifestà d'una manera especial en el nostre protagonista: la seva capacitat per, dins els seus principals projectes, integrar persones, plans, idees... independentment de la seva procedència política i ideològica i sense renunciar mai als seus principis. Precisament aquest talent integrador, inclusiu, el manifestà ja de ben jove quan fou capaç d'integrar, i fins i tot que trobessin una bona síntesi entre elles, dues concepcions polítiques, socials i culturals que estaven enfrontades en la nostra societat des de feia força dècades: la concepció obrerista per una banda i la liberal burgesa més o menys conservadora per l'altra. Ens expliquem. En Juli va néixer i créixer en un àmbit familiar i social molt humil i obrer que li inculcà una consciència i forts valors obreristes. Foren uns valors que mantingué en bona mesura durant tota la vida. Però, com veurem, els avatars d'aquesta mateixa vida, ja des de la joventut, el portaren a relacionar-se profundament amb el món «rival», el món «burgès» i catòlic. En especial des que entrà, a partir del 1951 (amb disset anys), dins el Moviment Escolta que dirigia

1. *Juli Vela en el record*, Barcelona, Abacus Cooperativa, 2007, p. 41; entrevista a Miquel Àngel Oliva feta per Ignasi Faura.

2. *Boletín Interno de Atlantis*, núm. 35, novembre del 1997, p. 2.

a Catalunya mossèn Antoni Batlle (conegut popularment per mossèn Batlle). Fou així com els dos homes que més l'influïren fins que anà al servei militar (1956-1957), just fins al moment que marca el punt de partida de la seva vida laboral ja directament relacionada amb els seus plans idealistes, foren el seu pare (Pedro Vela, destacat anarcosindicalista obrer) i mossèn Batlle. Ambdós s'havien hagut d'exiliar (el primer a França i l'altre a Suïssa) a causa de la Guerra Civil. Tots dos romangueren a l'exili durant tres anys. Però amb la gran diferència que mossèn Batlle hagué de marxar per salvar la vida el 1936 i pogué tornar just acabada la guerra, mentre que Pedro Vela hagué de fugir, també per salvar la vida, el 1939 i se la jugà —i molt— quan decidí intentar tornar el 1942 per estar a prop de la família. Malgrat que cap dels dos va donar suport a Franco (mossèn Batlle representà com ningú els millors valors del reformisme catòlic i catalanista), teòricament havien estat alineats en bàndols oposats durant la Guerra Civil. Però la cruel severitat del franquisme col·laborà, en certa manera, a una aproximació entre ells i els «mons» que representaven. I Juli es beneficià d'aquesta molt fructífera confluència. Conscientment o no, ell mateix col·laborà a enfortir-la encarnant els millors valors dels dos mons (aparentment antagònics) en els quals s'havia format. Realment sabé integrar de manera positiva en ell aquests dos universos socials i culturals contraposats, els quals necessàriament hagueren de dialogar i entendre's més endavant per fer possible l'important pacte de la transició política espanyola del 1977. Pensem que l'aportació de personatges importants com Juli Vela a aquest pacte polític i, en general, a la vertebració d'una societat ben cohesionada, sense divisions irreversibles o estàtiques, on tothom es pogués sentir ben integrat, mereixeria ser estudiat més profundament del que s'ha pogut fer fins ara.

Aquesta fructífera confluència també es donà a Catalunya entre les dues galàxies polítiques oposades que es disputaran el govern de les institucions catalanes a partir del 1977: la nacionalista representada per Jordi Pujol i la socialista de Joan Reventós i Raimon Obiols. Aquestes dues galàxies compartiren diferents espais i plataformes culturals i econòmiques (i fins i tot alguna de política) en els anys cinquanta i seixanta en els principals moviments en què Juli Vela es bellugà: l'Escoltisme, el moviment de renovació pedagògica i el cooperativisme. En aquests moviments participaren d'alguna manera més o menys activa, i relacionant-se estretament amb en Juli, els que seran els principals directors del país en les dècades dels vuitanta i noranta, entre ells Jordi Pujol (i molts altres pròxims a l'òrbita d'aquest, com Joaquim Maluquer Sostres o Santiago Terribas), però també els més importants dirigents polítics socialistes catalans: Reventós, Obiols, Marta Mata o Pasqual Maragall... Sense oblidar personatges que, tot i no ser pròpiament polítics, exerciren una indubtable influència en la vida social i cultural del país i es relacionaren també estretament amb en Juli, com ara mossèn Josep M. Ballarín (més aviat del cantó nacionalista) o Paco Candel (més aviat del sector obrerista). Tot i que, certament, en Juli

acabaria simpatitzant més amb la galàxia socialista (més pròxima en general als seus orígens humils i on tingué les més fermes amistats, com Obiols i Marta Mata, a pesar que mai tingué el carnet del partit), cal posar en relleu el valuós paper de pont que sabé jugar entre aquests dos sectors polítics, sobretot en l'àmbit del cooperativisme i de la renovació pedagògica (liderada i capitalitzada a Catalunya per l'associació Rosa Sensat).

Cal tenir present que tots els polítics de primera fila esmentats, especialment els socialistes, col·laboraren en el fet que en Juli pogués estar molt ben comunicat, sobretot a partir del 1979, amb els principals centres de poder del país. De fet, ell mateix, com a president d'Abacus, i en ser reconegut com un dels més importants dirigents cooperativistes catalans, arribà a pertànyer als principals òrgans rectors del cooperativisme català, com ara el Consell Superior de la Cooperació, que depenia de la Generalitat. També en aquests òrgans va poder exercir un profitós paper d'enllaç polític i, per tant, un paper integrador i inclusiu. Hem de recalcar que sempre exercí aquest paper totalment al marge de qualsevol compromís polític concret amb cap partit, malgrat que rebé ofertes per ingressar-ne en algun.